

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№7(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 568 sahifa,
1-iyul, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarning milliy qadriyatlarga oid tasavvurlarini shakllantirishning pedagogik-psixologik mexanizmlari.....	10
<i>Davlatnazarova Ziyodabonu Muxtor qizi</i>	
Talabalarning xulqidagi devyatsiya darajasining yuqorilab ketishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-psixologik omillar.....	16
<i>Ergashev Jo'rabek Xalilovich</i>	
Zo'rvonlikka uchragan bolalarni va ularning oilalarini zo'rvonlikdan himoya qilishning normativ-huquqiy va ijtimoiy-psixologik asoslari.....	19
<i>Ergasheva Gullolaxon Nosirjon qizi</i>	
Tinglab tushunish kompetensiyasining psixolingvistik va pedagogik asoslari.....	24
<i>Jonbo'tayeva Maxarramxon</i>	
O'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyasining kasbiy kompetentlik tizimidagi o'rni.....	27
<i>Kutliyeva Feruzaxon Yusupovna</i>	
Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuvini ta'minlashga xizmat qiluvchi zamonaviy kompleksni rivojlantirish.....	31
<i>Yunusov Mirsaid Xudayarovich, Istamova Sevdo Ashirqul qizi</i>	
Elektr tizimlari dinamik barqarorligini STEAM va Spiral (Regressus, Progressus) metodlari asosida o'qitish.....	35
<i>Safarov Xoliyor Sayyid Safar o'g'li</i>	
O'quvchilarda badiiy-estetik did va dizaynerlik ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi.....	39
<i>Norbutayeva Dilafuz Abdurasulovna</i>	
Talabalarda ijtimoiy yetuklikni rivojlantirishning psixologik mexanizmlari va uning ta'lim sifatiga ta'siri.....	43
<i>Rahimova Nazokatxon Kasimjonovna</i>	
Model for Improving Students' Professional Competencies Based on Motivational Learning Approach.....	49
<i>Alibekova Mahzuna</i>	
Bo'lajak tarix o'qituvchilarining tarixiy tafakkurini shakllantirishning tuzilmasi va pedagogik komponentlari... 54	54
<i>Djumaniyazov Farxod Ulugbekovich</i>	
Yengil atletika bilan shug'ullanuvchi 14-16 yoshli sportchi qizlarda mashg'ulotlar davomiyligi.....	59
<i>Oralova Bibixol Husniddin qizi, G'ulomova Maftuna Sayfulla qizi</i>	
Boshlang'ich ta'limda ingliz tilini o'yinlar orqali o'rgatish.....	64
<i>Ruzmetova D. A.</i>	
Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchisining axloqiy faoliyatini shakllantirishda pedagogik vositalarning imkoniyatlari.....	68
<i>Saydanova Dilafuz Sadirdinovna</i>	
Xorijiy tajribalar va zamonaviy yondashuvlar asosida tyutorlar kasbiy salohiyatini rivojlantirishda malaka oshirish tizimini takomillashtirish.....	75
<i>Ubaydullayev Zuxriddin Botirovich</i>	
Effective Classroom Activities for Developing Speaking Skills Among EFL Learners.....	79
<i>Akhmatova Munisa Orif qizi</i>	
Xalqaro va milliy baholash dasturlarini hisobga olgan holda boshlang'ich ta'lim mazmunini yangi ta'lim trendlari bilan boyitish.....	86
<i>Gulmira Abdullayeva, Egamberganova Yorqinoy Oллоbergan qizi</i>	
Ijtimoiy tarmoqlarning shaxs identifikatsiyasiga ta'sirining ijtimoiy-psixologik omillari.....	90
<i>Tojiboyeva Nodiraxon Tursunaliyevna</i>	
Analysis of the Methodology for Developing Students' Creative Thinking Competence Using Artificial Intelligence Tools Based on STEAM Educational Technologies.....	94
<i>Tursunaliyeva Nazokat Tokhir qizi</i>	

Oliy ta'lim muassasalarida e-Portfolio ma'lumotlarini markazlashmagan tarzda boshqarishning afzalliklari va muammolari	102
<i>Yusupova Dono Adambayevna, Jalolov Tursunbek Sadriddinovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining inklyuziv-tolerantlik haqidagi qarashlari tahlili	110
<i>Amangeldiyeva Adolat Ravshanbek qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni savod o'rgatishga tayyorlashning samarali shakl, metod va didaktik vositalari	115
<i>Go'zal Qurbonova</i>	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda hayot xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirishning dolzarb pedagogik masalalari.....	121
<i>Muratova Munavvar O'rol qizi</i>	
Tarkibida toponimlar mavjud maqol va matallarning lingvomadaniy xususiyatlari va ularni o'qitishning lingvodidaktik asoslari.....	126
<i>Usmonova Zamira Jaxongirovna</i>	
Psixologik-pedagogik tadqiqotlarda tassavur fenomenologiyasi	130
<i>Axmedova Shaxlo Shoxob qizi</i>	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi (haykaltaroshlik san'ati misolida).....	133
<i>Panayeva Maloxat Muminovna</i>	
Взаимосвязь склонности к сравнению внешности, интернет-зависимости и уровня притязаний у студентов-юношей	136
<i>Багдасарова Диана Левоновна</i>	
Роль каракалпакской народной национальной музыки в формировании духовно-нравственных качеств учащихся	141
<i>Зарымова Турсынай Бердибай кызы</i>	
A Review of the Literature on Stem Cells in Dentistry	145
<i>Ruziyeva Kamola Akhtamovna</i>	
Bolalar musiqa va san'at maktablarida estrada san'atini o'qitish masalalari (gitara cholg'usi misolida)	150
<i>Abdullayev O'tkir Sadullayevich</i>	
Talabalarda innovatsion kasbiy kompetentlikni rivojlantirish texnologiyalari	154
<i>Avezov Davronbek Soburovich</i>	
O'zbek xalq pedagogikasi an'alarining zamonaviy ta'lim tizimidagi transformatsiyasi	158
<i>Erkaboyeva Nigora Shermatovna</i>	
Texnika va iqtisodiyot yo'nalishidagi oliy ta'lim muassasalari talabalarida ingliz tilini mustaqil o'rganishning psixologik-pedagogik xususiyatlari	163
<i>Mamatqodirova Gulnigor Rustamjonovna</i>	
Yangi dunyoviy tartibotning shakllanishi jarayonida siyosiy taraqqiyot barqarorligi va xavfsizligini ta'minlash muammolari	168
<i>Nazarov Alisher Narimanovich</i>	
Ota-onasiz tarbiyalanayotgan o'smir o'g'il bolaning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.....	171
<i>Qodirov Jahongir Neymat o'g'li</i>	
Kutubxona muhitida talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishning innovatsion modellari.....	176
<i>Qosimova Xolida Nabiyevna</i>	
Jismoniy imkoniyati cheklangan maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy harakatli o'yinlar orqali jismoniy sifatlarni rivojlantirish	179
<i>Raxmatullayeva Durdoni Fazliddin qizi</i>	
Personalized Approach to the Treatment of Generalized Periodontitis in the Prediction of Cardiovascular Complications Based on Salivary Proteomic Profiling.....	182
<i>Shodiev O. U., Nazarova N. Sh., Agababayan I. R.</i>	
O'smirlarda irratsional ustanovkalar shakllanishining ijtimoiy-psixologik omillari	187
<i>Toshboltayeva Nodira</i>	
Роль интерактивного лингвокультурологического пространства в формировании лингвокультурной компетенции студентов национальных групп филологических направлений.....	191
<i>Рустамова Ферузахон Махмуджановна</i>	

Talabalarining darsdan tashqari vaqtda mustaqil ravishda jismoniy tarbiya bilan shug'ullanishini shakllantirish	196
Dusanov Shuxrat Abdiraakovich	
Kutubxona muhitida talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishning innovatsion modellari	201
Qosimova Xolida Nabiyevna	
Jismoniy tarbiya darslarida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik kompetensiyasini takomillashtirish mexanizmlari	205
Xoliqnazarov Azamat Begaliyevich	
Oliy ta'lim talabalarida kreativ fikrlashni fanlararo integratsiya asosida shakllantirish	209
Allanazarova Dilobar Baxromovna	
"Alpomish" dostonida obrazlar nutqidagi pedagogik qarashlar	213
Boboqulova Aziza Adizovna	
Researching the Biochemistry and Physical Chemistry of Oral Fluid in Kids Who Are Acting Strangely	217
Eraliyeva Zulfiya Makhmudovna, Buzrukhoda Javohir	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini mikro matnlarni o'qitishga qaratilgan kognitiv metodlar	222
I. Matrasulova	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozma nutq ko'nikmalarini shakllantirishda raqamli didaktik vositalardan foydalanish metodikasi	225
Komilova Dilnozaxon Abdulhayevna, Xoliqova Mubinabonu Jamoliddin qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida onomastik leksikani lingvokulturologik yondashuv asosida o'qitishning strategik-metodik asoslari	229
Mamatqulova Baxtixon Ravshanovna	
Raqamli matnlarning lisoniy va pragmatik xususiyatlari	232
Mashrapova Sevara Xabibovna	
Extensive Pelvic Ureteral Abnormalities and Reconstructive Operations in Patients	237
Mukhsinov Sardor	
Pedagogikada metodlardan foydalanish	241
Maxmudova Nargiz Djumaniyazovna	
Diqqat yetishmasligi giperaktivlik buzilishini davolash usullari	245
Otbasarova Umida Mexmonovna, Inogamova Rano Bahodirovna	
Talabalaridagi sanogen tafakkurning psixologik xususiyatlarini empirik tadqiq etish masalasi	249
Tulyaganova Dilnoza Ulug'bek qizi	
Raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning xorijiy va milliy tajribasini qiyosiy tahlil qilish	253
Abdullayev Sherzodbek	
Context, Intention, and Meaning in English Language Teaching: Developing Pragmatic Awareness in Learners of English as a Foreign Language	256
Keldiyarova Shakhriyoda, Keldiyarova Mohlaroyim	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni steam yondashuvi yordamida og'zaki muloqotga o'rgatish mashqlar tizimi	267
Yunusova Malika Miralimovna	
Культурные и исторические коды франции в автобиографической прозе марселя паньоля	270
Рахманкулова Дилафруз Азимовна	
Трансформация роли преподавателя в условиях цифровизации высшего образования	274
Рахматова Нигина Исломовна	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tasviriy san'atning tutgan o'rni	278
Sultonova Marxabo	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida matematik tasavvurlarni shakllantirish metodikasi	283
Akramova Fotimabonu Kurbonovna	
Boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari	288
Axmedov Muslimjon Usmonovich	
Boshlang'ich ta'limda musiqa ta'limini sun'iy intellekt va shaxsga yo'naltirilgan pedagogika asosida tashkil etishning ilmiy-metodik asoslari	295
Djumabayeva Muqaddas	

“Suvning agregat holatlari va tabiatda aylanishi” mavzusini o‘rgatishda 4K ko‘nikmasini rivojlantirish	300
<i>Esnazarov Abdiganiy Jamalatdinovich</i>	
Raqamli vositalar asosida mexatronika va robototexnika yo‘nalishi talabalarini o‘qitishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	307
<i>Ikromov Muhammad-Anasxon Xakimjon o‘g‘li</i>	
Najmiddin Kubroning ilmiy merosi	311
<i>Jahongir Jumanov</i>	
Oliy ta‘lim muassasalarida talabalarda tejamkorlikni shakllantirishning o‘rni.....	314
<i>Jo‘rayev Alisher Tursinboyevich</i>	
Milliy va umuminsoniy qadriyat fenomenining pedagogik tadqiqotlarda o‘rganilishi.....	318
<i>Jovliyev Jo‘rabek Alisher o‘g‘li</i>	
Jazo muddatini o‘tayotgan shaxslarda emotsional buzilishlarning ijtimoiy-psixologik sabablari	322
<i>Manzitov Baxtiyor Tolibovich</i>	
Maktabgacha ta‘lim jarayonida o‘yin texnologiyalarini qo‘llashning pedagogik asoslari va samaradorligi	329
<i>Nyutonova Xilola Lochinbekovna, Mayliyeva Nasiba Axmedovna</i>	
Ta‘lim menejmentida Predictive Analytics texnologiyalaridan foydalanish istiqbollari	332
<i>Primqulova Aziza Mirzaahmad qizi</i>	
Yosh sportchilarda tezlik-kuch sifatlarini rivojlantirish usullari	337
<i>Chariyev Ulug‘bek Abdujabbarovich, Radjabov Jaxongir Furkatovich</i>	
Z avlod psixologik xususiyatlariga mos zamonaviy tarbiya texnologiyalari	342
<i>Ravshanov Sanjar Tolibjonovich</i>	
Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasida refleksiya mexanizmining o‘rni	346
<i>Raxmonova Mahfuzaxon Xasan qizi</i>	
Iqtisodiy o‘shishning mohiyati	350
<i>Sayfiddinova Sabina Muhiddinovna</i>	
Dasturlash ko‘nikmalarini baholashda generativ sun‘iy intellekt va gamifikatsiya integratsiyalashgan arxitektura modelini ishlab chiqish.....	353
<i>Sultonov Ravshonbek Otonazarovich</i>	
Ta‘lim klasteri sharoitida talabalarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirishning zaruriyati	356
<i>Sultanova Dilnura Abdurashidovna</i>	
Stereometriya darslarida o‘quvchilarning fazoviy tasavvurini va tasvirlash savodxonligini 3D modellashtirish vositasida rivojlantirish	359
<i>Sultonova Shahnoza Yusuf qizi, Sultonova Dilrabo Yusuf qizi</i>	
Chayon zahrlining biologik xususiyatlari, toksikologik ta‘siri va biotexnologiyadagi istiqbolli qo‘llanilishi.....	365
<i>To‘xtamurodova Feruza</i>	
Sun‘iy intellekt va raqamli ta‘lim texnologiyalari integratsiyasi asosida oliy ta‘limda fizika fanini o‘qitish metodikasini takomillashtirish.....	369
<i>Usubjonova Durdona Fazliddin qizi</i>	
Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida ta‘lim va tarbiya maqsadlarini o‘yin mexanikasiga integratsiya qilishning interaktiv modulli texnologiyalarini takomillashtirish	373
<i>Xolmatova Dilshoda Sherali qizi</i>	
Особенности формирования совместной познавательной деятельности в образовательном процессе.....	378
<i>Абдрахманова А. С.</i>	
Влияние корпоративной культуры вуза на формирование профессиональных ценностей студенческой молодежи.....	383
<i>Бекбаев Рауф Рустамович</i>	
MTMgacha katta yoshdagi bolalarda ijtimoiy-hissiy munosabatlarni shakllantirish imkoniyatlari.....	389
<i>Boymurodova Surayyo Eshqvat qizi</i>	
Musiq madaniyati asosida deviant xulqli o‘quvchilar bilan ishlashning pedagogik modeli va samaradorligi	393
<i>Jabborova Muattar Xatamovna</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	Uzluksiz ta'lim tizimida biologiya fani o'qituvchilarining kompetentligini rivojlantirish..... 398 Mamadaliyeva Barnoxon O'ktamovna
	Focusing on the Practical and Technical Aspects of Dutar Performance and Enhancing this Process..... 403 Muyassarxon Adiljanovna Achildieva, Shodiyeva Shahinabonu Shoirjon qizi
	Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining professional kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi ..... 409 Olloberganova Fazilat Tangriberganovna
	Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining vizual kompetensiyalarini rivojlantirishda dizayn tafakkuriga asoslangan pedagogik texnologiyalarni takomillashtirish ..... 415 Shomurodov Oybek Norqulovich
	Ta'lim jarayonida o'quvchilarda empatiyani rivojlantirishning neyropedagogik texnologiyalari..... 421 Kamaladin Kuronboyevich Matyaqubov
	Talabalarda ijtimoiy yetuklikni rivojlantirishning psixologik mexanizmlari va uning ta'lim sifatiga ta'siri..... 425 Rahimova Nazokatxon Kasimjonovna
	Talabalar iqtisodiy xulq-atvorining ijtimoiy-psixologik determinantlari: gender tahlili ..... 431 Yuldosheva Gavhar O'tkirovna
	Study of the Structural and Semantic Features of Simple Sentences in English and Uzbek..... 435 Askar Abdullaev
	Farosat tarbiyasini rivojlantirishda tarixiy-madaniy yondashuvning o'rni va ahamiyati..... 440 Abdimuratova Gulzar Matniyazovna
	O'quvchilarga alyuminiy elementini o'rgatishda hayot bilan bog'lab 4K ko'nikmasini shakllantirish..... 445 Abdug'aniy Esnazarov Jamalatdinovich
	Turizm sohasida xizmat ko'rsatish sifatini oshirishda ijtimoiy muloqot kompetensiyasining o'rni..... 449 Abdullayeva Sevara Yuldashevna
	O'quvchilarda emotsional intellektni shakllantirishning innovatsion metodlari va diagnostikasi..... 454 Kamaladin Kuronboyevich Matyaqubov
	The Role of Gymnastics in Promoting Holistic Development Among Preschool Children: Physical, Cognitive, and Social Perspectives..... 458 Kosimov Bekzod Zoirovich
	Pedagogical and Managerial Factors in Developing Communicative Creativity Among Higher Education Leaders ..... 462 Mamatova Khilola Mukhiddinovna
	NLA in Developing Presentation Competence in English B2 Learners ..... 470 Normatova Yulduz
	Ta'lim sohasidagi yetakchi yondashuvlar..... 474 Rajabova Lola Raxmatullayevna
	Physalis alkekengi o'simligidan flavonoidlarni ajratib olishning biotexnologik usullari va jarayon ko'rsatkichlarini maqbullashtirish ..... 478 S. B. Xidirova
	Badiiy ta'lim amaliyotiga klaster yondashuvi asosida ta'lim integratsiyasini joriy etishning strategik yo'nalishlari va metodologik asoslari..... 484 Sultanov Xaytboy Eraliyevich
	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda lug'at ustida ishlashning pedagogik ahamiyati ..... 489 Xabibullayev Umidxon Fayzulla o'g'li
	Gamifikatsiya texnologiyalari vositasida bo'lajak o'qituvchilarda tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirish..... 493 Abdullayev Javohir Ismoil o'g'li
	Turizm sohasida xizmat ko'rsatish sifatini oshirishda ijtimoiy muloqot kompetensiyasining o'rni..... 496 Abdullayeva Sevara Yuldashevna
	Qoraqalpoq prozasida inson psixologiyasi ..... 502 Dosbergenova Miyrigul Sadiratdinovna

Yuqori sinf o'quvchilarining ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda veb-resurslardan foydalanishning metodik asoslari.....	505
Karimova Guljahon Zarifovna	
Oliy ta'limda inklyuziv ta'lim rivojining xalqaro va milliy tajribasi.....	510
Mamasiddikova Maftuna Akbarjon qizi	
Deconstructing Power in the Digital Age: A Pedagogical Framework for Analyzing Political Terminology in Uzbek and International Media	516
Ochilova Dilnora Hayotovna	
Ta'lim sohasidagi yetakchi yondashuvlar.....	520
Rajabova Lola Raxmatullayevna	
Bo'lajak pedagoglarda darslarni integratsiyalash jarayonida o'qituvchi faoliyatini loyihalashtirish mazmuni	525
Shukurova Laziza Shokir qizi	
Гендерно маркированная лексика в русском и узбекском языках.....	529
Мохигул Абдужабборова, Гулноз Нигматова	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda rivojlantiruvchi markazlar asosida ekologik madaniyatni shakllantirishga yo'naltirilgan tadqiqot metodikasi.....	533
Suvanova Sevara Baxodir qizi	
Роль цифровых образовательных инструментов в развитии языковой компетенции учащихся 10-11 классов Республики Каракалпакстан	539
Утемурастов Улугбек Нурадинович	
Innovatsion yondashuv asosida talabalarning boshqaruv malakalarini rivojlantirish tizimining oliy ta'lim muassasalaridagi hozirgi holati.....	544
Eshankulova Nargiza Xayitmuratovna	
Bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ mahoratini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari	549
Ismoilov Muhammadkarim Miraxmat o'g'li	
Huquqbuzarlik sodir etishga moyil shaxslarda addiktiv xulq-atvorning nazariy-psixologik asoslari	554
Izzatov Sherzod Samad o'g'li	
Yoshlarning harbiy xizmatga bo'lgan munosabatini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari	558
Rashidov Abdurashid Murodullayevich	
Sport gimnastikasi bilan shug'ullanuvchi o'quvchilarda muvozanat saqlash qobiliyatini rivojlantirish metodikasi	563
Oralova Bibixol Husniddin qizi, Sanayev Ikrom Iskandar o'g'li	

HUQUQBUZARLIK SODIR ETISHGA MOYIL SHAXSLARDA ADDIKTIV XULQ-ATVORNING NAZARIY-PSIXOLOGIK ASOSLARI

Izzatov Sherzod Samad o'g'li
Chegara qo'shinlari harbiy xizmatchisi

Annotatsiya: Maqolada huquqbuzarlikka moyil shaxslarda addiktiv xulq-atvor va kriminogen dinamika mexanizmlari tizimli tahlil qilingan. Qaramlik shunchaki iroda zaifligi emas, balki eskapizm, destrukt fikratsiya va irodaviy nazorat tanqisligi (volitional deficit) zanjiri ekanligi isbotlangan. Addiksiyaning eksternal lokusni kuchaytirib, huquqbuzarlikka zamin yaratishi asoslangan hamda barvaqt diagnostika va "kognitiv vaktsina" (tanqidiy fikrlash) preventiv metodikasi taklif etilgan.

Kalit so'zlar: addiktiv xulq-atvor, kriminogen dinamika, eskapizm, irodaviy defitsit, eksternallik, kognitiv immunitet, profilaktika.

Abstract: The article systematically analyzes the mechanisms of addictive behavior and criminogenic dynamics in delinquents. It proves that addiction is a chain of escapism, destructive fixation, and volitional control deficit. The study demonstrates how addiction amplifies externality to drive law-breaking behavior and proposes early diagnosis alongside the "cognitive vaccine" (critical thinking) methodology as preventive alternatives to repressive measures.

Key words: addictive behavior, criminogenic dynamics, escapism, volitional control deficit, externality, cognitive immunity.

Аннотация: В статье системно анализируются механизмы аддиктивного поведения и криминогенной динамики правонарушителей. Доказано, что аддикция - это цепь эскапизма, деструктивной фиксации и дефицита волевого контроля (volitional deficit). Обосновано, что зависимость усиливает экстермальность и провоцирует правонарушения. Предложены методы ранней диагностики и превентивной "когнитивной вакцинации" (критического мышления) вместо репрессивных мер.

Ключевые слова: аддиктивное поведение, криминогенная динамика, эскапизм, дефицит волевого контроля, экстермальность, когнитивный иммунитет.

KIRISH

Yangi O'zbekiston poydevorini yaratish sharoitida har tomonlama sog'lom, mustaqil fikrlaydigan va psixologik barqaror yoshlar avlodini shakllantirish strategik vazifalardan biridir. Biroq globallashuv va shiddatli raqamlashuv davrida shaxs og'ishgan (deviant) xulq-atvor shakllarining transmutatsiyasi kuzatilmoqda. Ayniqsa, yoshlar va kattalar o'rtasida addiktiv xulq-atvor (qaramlik) hamda kriminogen moyillikning o'zaro psixologik determinatsiyasi ilmiy-amaliy jihatdan o'ta dolzarb muammoga aylandi.

Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek: "Farzandlarimizni internetdagi buzg'unchi g'oyalar, yot ta'sirlardan himoya qilish, ularda tashqi axborot xurujlariga qarshi mustahkam kognitiv immunitetni - "ma'naviy vaktsina"ni shakllantirish barchamizning eng birinchi galdagi vazifamizdir"^[1].

Mavjud muammoni tizimli tartibga solish maqsadida mamlakatimizda mustahkam huquqiy baza yaratildi. Xususan, O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuni^[2], Prezidentimizning raqamli makon xavfsizligiga oid "Kiberxavfsizlik sohasidagi milliy strategiyani takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni hamda Vazirlar Mahkamasining "Yoshlar orasida huquqbuzarliklar profilaktikasini samarali tashkil etish va kiber-addiksiyaning oldini olish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori raqamli dopamin tuzoqlari, virtual eskapizm va kiber-qaramlikning kriminogen xavfiga qarshi preventiv mexanizm bo'lib xizmat qilmoqda^[3, 4].

Muammoning ilmiy o'rganilganlik darajasi

psixologiya fanida addiktiv va jinoiy xulq-atvorning o'zaro bog'liqligi fundamental darajada o'rganilgan. Xususan, G'arb mutaxassisleri (A. Bek, T. Nyuman) qaramlik xulq-atvorini shaxsning affektiv buzilishlari va kognitiv xatolari sifatida talqin etishgan. MDH olimlari (C.A. Korolenko, N.V. Dmitriyeva) addiksiyani real hayotdan virtual yoki destruktiv obsessiv (yopishqoq) faoliyatga qochish (eskapizm) mexanizmi orqali tushuntirishgan. Mahalliy psixologiyada deviant xulq-atvor psixologiyasi va kiber-addiksiya muammolari tizimli o'rganilmoqda. Biroq huquqbuzarlikka moyil shaxslarda addiksiyaning (ayniqsa, zamonaviy ludomaniya va kiber-qaramlikning) qonunbuzarlik motivatsiyasini triggerlovchi (qo'zg'atuvchi) ichki psixologik determinatsiyalari yaxlit mexanizm sifatida hali to'liq tizimlashtirilmagan.

Nazariy tahlillar shuni ko'rsatadiki, addiktiv xulq-atvorning yoshlar va kattalar orasida keng tarqalishi bugungi kunda jiddiy kriminogen xavf tug'dirmoqda. Gadjizm, geyming, ludomaniya va SI-chatbotlariga bog'lanib qolish shaxsda impulsivlik, agressiya va o'z xulqini nazorat qila olmaslik (volontar atrofiya) holatlarini kuchaytiradi. Oqibatda shaxs subyektiv nazorat lokusini (locus of control) yo'qotib, qaramlik obyektini moliyalashtirish yoki affekt holatida huquqbuzarlik sodir etish xavfini keskin oshiradi.

Yurtimizda profilaktika inspektorlari va psixologlar faoliyatini raqamlashtirish bo'yicha ulkan ishlar qilinayotgan bo'lsa-da, faqatgina ma'muriy-repressiv choralarni qo'llash preventiv samara bermaydi. Shu bois huquqbuzarliklarning oldini olishda psixologik profilaktika zarurati hamda xavf guruhlarini erta aniqlash (barvaqt diagnostika) ehtiyoji yuqoridir. Preventiv psixokorreksiya orqali shaxsning psixologik barqarorligi va ijtimoiy moslashuvini mustahkamlash jamiyat kriminogen xavfsizligining fundamental kafolatidir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Huquqbuzarlikka moyil shaxslarda addiktiv xulq-atvorning paydo bo'lish mexanizmlari hamda kriminogen xulq-atvor determinatsiyasi uzoq vaqtdan buyon psixologik, kriminologik va sotsiologik tadqiqotlarning diqqat markazida bo'lib kelmoqda. Jahon va rus psixologiyasi maktablarida addiktiv va deviant xulq-atvorning o'zaro mutanosibligi, xususan, impulsivlik va subyektiv nazorat tanqisligi masalalari A. Bandura (ijtimoiy o'rganish nazariyasi), B. Skinner (bixevioral yondashuv) ^[5], J. Rotter (lokus nazorati konsepsiyasi) hamda A. Lichko (xarakter aksentuatsiyalari va psixopatiyalar dinamikasi) tomonidan fundamental darajada tadqiq etilgan ^[12, 13].

Shuningdek, shaxsning kriminogen salohiyati shakllanishida kognitiv disfunktsiyalar va affektiv sferaning labilligi (beqarorligi) D.A. Leontev va A.A. Derkach ishlarida shaxsning ichki salohiyati hamda akmeologik regulatsiyasi prizmasi orqali ochib berilgan ^[7, 9].

Respublikamiz psixologiya fanida deviant xulq-atvor modifikatsiyalari, o'smirlik va yoshlik davri inqirozlari hamda irodaviy sferaning buzilish mexanizmlari akademik E. G'oziyev tomonidan tizimli o'rganilgan bo'lib, u shaxsning o'z-o'zini idora qila olmasligini (tormozlanish funksiyasi zaifligini) asosiy kriminogen xavf omili sifatida baholagan ^[8].

Huquqbuzarliklar va addiksiyalarning ijtimoiy-psixologik jihatlari, preventiv chora-tadbirlar va ta'lim ekotizimida o'smirlarga psixologik xizmat ko'rsatish prinsiplari professor Sh.R. Barotov tadqiqotlarida o'z aksini topgan ^[6].

Yoshlarning mustaqil va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish, tashqi destruktiv axborot va manipulyatsiyalarga qarshi kognitiv immunitetni shakllantirish masalalari esa professor Z.T. Nishanova tomonidan kognitiv-pedagogik jihatdan chuqur asoslab berilgan ^[11].

Biroq zamonaviy kiber-addiksiyalar, geyming, ludomaniya, virtual eskapizm hamda raqamli dopamin tuzoqlarining kattalar va yoshlar orasida jinoyatchilik va huquqbuzarlikka moyillikni qanday dinamikada qo'zg'atayotganligi hali ham yaxlit konseptual model shaklida to'liq tadqiq etilmagan bo'lib, ushbu maqolada aynan shu bo'shliqni ilmiy to'ldirish maqsad qilingan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Yuqorida qayd etilgan nazariy qarashlarni bugungi kun voqeligiga ekstrapolyatsiya qilish hamda empirik tahlillar mezonini belgilash maqsadida tadqiqotda tizimli-funksional va qiyosiy-konseptual yondashuv metodologik karkas (asos) qilib olindi. Mazkur yondashuv addiktiv xatti-harakatlarni shunchaki odat emas, balki shaxs irodaviy-kognitiv tizimidagi inqirozning kriminogen triggeri sifatida tekshirish imkonini beradi. Muammoni konseptual jihatdan differensiyalash (ajratish) maqsadida jahon va mahalliy nazariyalar klassik hamda zamonaviy paradigmalarni asosida tizimlashtirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR
1-jadval: Addiktiv va kriminogen xulq-atvor nazariyalarining qiyosiy-konseptual tahlili

Psixologik yo'nalish / Olimlar	Core konsepti (Asosiy g'oyasi)	Addiksiya va jinoyatning kelib chiqish mexanizmi	Profilaktik mexanizm va yechim
Ijtimoiy o'rganish maktabi (A.Bandura, B.Skinner)	Sotsial fiksatsiya va tashqi muhit modeliga taqlid.	Atrof-muhitdagi guruhlar xulq-atvorining ijobiy mustahkamlanishi (mukofotlanishi) va taqlid.	Destrukt modellar o'rmini bosuvchi yangi xulq-atvor stereotiplarini shakllantirish.
Dispozitsion va kognitiv yondashuv (J.Rotter, A.Lichko)	Eksternal lokus nazorati va xarakter aksentuatsiyalari.	Mas'uliyatni tashqi omillarga yuklash (eksternallik) va xarakter beqarorligi fonida nazorat inqirozi.	Subyektiv nazoratni internallikka o'tkazish, psixologik skrining orqali aksentuatsiyalarni tekislash.
Akmeologik va shaxs konsepsiyasi (D.Leontev, A.Derkach)	Shaxs salohiyati tanqisligi va regressiya.	Ichki ijobiy resurslarning yo'qligi sababli destruktiv vositalar orqali kompensatsiyaga intilish.	Shaxsning ichki potensialini, hayotiy maqsadlarga yo'naltirilganligini faollashtirish.
Milliy preventiv psixologiya maktabi (E.G'oziyev, Sh.Barotov, Z.Nishanova)	Irodaviy regulyatsiya defitsiti va kognitiv immunitet yetishmasligi.	Emotsional labillik, past irodaviy nazorat (volitional deficit) va tashqi manipulyatsiyalarga nisbatan himoyasizlik.	Ta'lim ekotizimida "kognitiv emlash" (tanqidiy fikrlash) va tizimli psixologik xizmat.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, huquqbuzarlikka moyil shaxslarda addiktiv xulq-atvor shakllanishi ko'p faktorli tabiatga ega. Xorijiy maktablar muammoni tashqi muhit ta'siri (A. Bandura) va mas'uliyatni bo'yniga olmaslik (eksternallik - J. Rotter) bilan bog'lasa, milliy preventiv psixologiya vakillari (E. G'oziyev, Sh. Barotov, Z. Nishanova) uning tub mohiyatini irodaviy nazorat tanqisligi (volitional deficit) va tashqi manipulyatsiyalarga qarshi kognitiv immunitet sustligida ko'rishadi. Ushbu yondashuvlar sintezi huquqbuzarliklar profilaktikasida repressiv choralaridan voz kechib, shaxsda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish ("kognitiv emlash") va subyektiv nazoratni ichki mas'uliyatga (internallikka) yo'naltirish zarurligini ilmiy asoslaydi.

Nazariyadan tizimli modellashtirishga o'tish (metodologik transformatsiya): yuqoridagi qiyosiy-konseptual paradigmalarda addiktiv-kriminogen trayektoriyani statik holatda tushunishga xizmat qiladi. Biroq shaxsning virtual dunyoga qaramligidan real jinoyat sodir etishigacha bo'lgan dinamik jarayonni tushunish uchun ushbu nazariy poydevorlarni differensial-dinamik tizimga o'tkazish talab etiladi. Shu maqsadda tadqiqot doirasida addiksiyaning huquqbuzarlikka aylanish bosqichlarini qonuniyatli zanjir sifatida ko'rsatuvchi uch o'lchamli tizimli-konseptual model ishlab chiqildi (2-jadval).

2-jadval: Deviant dinamika determinantlarining tizimli-konseptual modeli

Konseptual bloklar (Modellar)	Tayanch psixologik indikatorlari	Addiktiv-kriminogen dinamika mexanizmi
1. Psixodinamik model	<ul style="list-style-type: none"> Nevrotik xavotirlanish Eksapistik tendensiyalar Himoya mexanizmlari disfunktsiyasi 	Shaxs ichki inqiroz va destruktiv frustratsiyadan qutulish uchun real hayotdan qochadi (eskapizm) va addiktiv obyekt orqali patologik taskin topishga intiladi.
2. Kognitiv-bixevioral model	<ul style="list-style-type: none"> Destrukt xulq-atvor fiksatsiyasi Salbiy ijtimoiy taqlid Patologik mustahkamlanish 	Atrof-muhitdagi guruhlarining huquqqa zid xatti-harakatlari kognitiv darajada normallashtiriladi va o'rganilgan xulq-atvor modeli sifatida shaxs ongida fiksatsiyalanadi.
3. Dispozitsion (Irodaviy) model	<ul style="list-style-type: none"> Irodaviy nazorat tanqisligi (volitional deficit) Eksternal lokus nazorati Yuqori kognitiv impulsivlik 	Shaxsda ichki mas'uliyat hissi shakllanmaganligi va impulsivlik sababli, affekt holatida tormozlanish tizimi ishlamaydi va tashqi qonuniy taqiqlarni osonlikcha buzadi.

Tizimli-konseptual model addiktiv va kriminogen xulq-atvorning rivojlanish bosqichlarini yaxlit zanjir sifatida tushuntiradi. Unga ko'ra, psixodinamik omillar shaxsni ichki inqirozdan qutulish uchun real hayotdan qochishga (eskapizm) majbur qilsa, kognitiv-bixevioral mexanizmlar ushbu destruktiv xulq-atvorni atrof-muhit ta'sirida odat sifatida shaxs ongida fiksatsiyalaydi. Yakuniy bosqichda dispozitsion yetishmovchilik – irodaviy nazorat tanqisligi (volitional deficit) va yuqori impulsivlik oqibatida shaxsning ichki tormozlanish tizimi ishdan chiqadi va u tashqi qonuniy taqiqlarni osonlikcha buzib, huquqbuzarlik sodir etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Huquqbuzarlikka moyil shaxslarda addiktiv xulq-atvor va kriminogen dinamika mexanizmlarini tadqiq etish natijasida quyidagi fundamental xulosalarga kelindi:

- Ko'p faktorli determinatsiya:** addiktiv xulq-atvor shunchaki iroda yetishmasligi bo'lmay, balki psixodinamik (eskapizm), kognitiv-bixevioral (fiksatsiya) va dispozitsion (irodaviy defitsit) omillarning zanjirsimon sintezidir. Virtual dunyo yoki raqamli dopamin tuzoqlari shaxsning ijtimoiy inqirozlardan qochish reaksiyasi sifatida namoyon bo'ladi.
- Nazorat disfunksiyasi:** qaramlik natijasida shaxsda irodaviy nazorat tanqisligi (volitional deficit) ortib, eksternal lokus (mas'uliyatni o'zidan soqit qilish) dominantga aylanadi. Oqibatda affekt holatida ichki tormozlanish tizimi ishlamaydi va tashqi qonuniy taqiqlar osonlikcha buziladi.
- Preventiv paradigma transformatsiyasi:** ma'muriy-repressiv choralar kutilgan samarani bermaydi. Profilaktika amaliyotida asosiy urg'u xavf guruhlarini barvaqt diagnostika qilishga hamda kognitiv sferani transformatsiya qilishga qaratilishi lozim.

Amaliy tavsiyalar:

- "Kognitiv vaktsina"ni shakllantirish:** yoshlarda tashqi destruktiv manipulyatsiyalarga qarshi tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi maqsadli psixologik treninglar dasturini amaliyotga joriy etish.
- Subyektiv nazoratni korreksiyalash:** shaxs subyektiv nazoratini eksternallikdan internallikka (ichki mas'uliyatga) o'tkazish hamda emotsional intellektni (EQ) rivojlantirish orqali kriminogen xavfni kamaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. - Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021. - 464 b.
- O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-371-son, 2014-yil 14-may.
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kiberxavfsizlik sohasidagi milliy strategiyani takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. PF-142-son, 2023-yil 22-avgust.
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Yoshlar orasida huquqbuzarliklar profilaktikasini samarali tashkil etish va kiber-addiksiyaning oldini olish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori. 328-son, 2024-yil 12-iyun.
- Bandura A. Social Learning Theory. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1977. - 247 p.
- Barotov Sh.R. Psixologik xizmat asoslari. - Toshkent: "Zamin nashr", 2021. - 412 b.
- Derkach A.A. Akmeologicheskie osnovi razvitiya professionala. - Moskva: MPSI, 2004. - 752 s.
- G'oziyev E.G'. Muomala psixologiyasi. - Toshkent: "Universitet", 2001. - 140 b.
- Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. – Москва: Смысл, 2003. - 487 с.
- Личко А.Э. Психопатии и акцентуации характера у подростков. - Ленинград: Медицина, 1983. - 256 с.
- Nishanova Z.T. Mustaqil fikrlashni rivojlantirishning psixologik asoslari. / Psixologiya fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. - Toshkent, 2005. - 340 b.
- Rotter J.B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement // Psychological Monographs: General and Applied. - 1966. - Vol. 80(1). - P. 1-28.
- Skinner B.F. Science and Human Behavior. - New York: Macmillan, 1953. - 461 p.
- <https://lex.uz>
- <https://president.uz>

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №7(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.